

ELTE- Szociológiai Intézet
Településtudományi és humánökológia szakirány
Épített környezet szeminárium
2002/2003. őszi félév
Budapest, 2003. 01. 30.

A Szolnoki kistérség

Szemináriumi dolgozat

Készítette: Ari Orsolya

Bevezetés

Dolgozatomban a Szolnoki kistérségről, az ott megvalósuló fejlesztési koncepciókról, és a jövőbeli lehetőségekről szeretnék egy kis áttekintést nyújtani. A téma Lukovich Tamás régiófejlesztésről tartott előadása, és a vele folytatott beszélgetés után jutott eszembe. Úgy vélem az Európai Unió csatlakozás egyik legfőbb követelménye a regionális fejlesztés mellett a helyi közösségek számára a lokális fejlesztés. Ez minden ember számára a közvetlen környezetét érintő kérdés. Fontos, hogy jól átgondolt koncepciókkal fogjunk neki azoknak a fejlesztési programoknak, melyek megvalósításával képesek leszünk megfelelni az EU normáinak; illetve versenyképesek lehessünk és érdekeinket érvényesíteni tudjuk.

A kistérség kiválasztásánál egyrészt személyes okok is vezéreltek; másrészt úgy vélem, hogy ez a térség objektíve is érdekesnek mondható, földrajzi elhelyezkedése és gazdasági helyzetének kétarcúsága miatt.

A kistérség bemutatása

A Szolnoki kistérség Jász-Nagykun-Szolnok megye közép-nyugati részén, Szolnok város 25-30 km sugarú környezetében, az Észak-Alföldi Régió nyugati részén, a Tisza és a Zagyva folyó által kialakított ártéri területen, a két folyó összefolyásának tágabb környezetében helyezkedik el. A Szolnoki kistérség egy sokszínű, ellentmondásos kistérség. Központi fekvése ellenére több települése földrajzilag periférikus helyzetben van. Területe 878 km², a megye területének 16%-a, lakosainak száma 2000. év elején 120.011 fő, amely a megye lakosságának 29%-át tesz ki. A kistérség településeinek száma 17, ebből 3 város: Szolnok, Martfű, Újszász, 4 település nagy- és középfalu, 10 pedig kis- és aprófalunak tekinthető.

A térség településeit társadalmi-gazdasági és településhálózati szerepük alapján az alábbiak szerint csoportosíthatjuk.

1. Hagyományos városi funkciójú, megyeszékhelyi, illetve egyes esetekben regionális szerepkörű település: Szolnok
2. Újabb keletű, erőteljesen fejlődő, részleges vonzáskörzettel rendelkező kisváros: Martfű
3. Újabb keletű funkcióhiányos város: Újszász
4. Térségi központhoz szorosan kötődő, dinamikusan fejlődő, iparosodó település: Tószeg

5. Térségi központhoz szorosan kötődő, fejlődő, megfelelő intézményrendszerű falvak: Besenyszög, Rákóczi falva, Tiszavárkony, Szászberek, Zagyvarékas
6. Térségi központhoz lazábban kötődő, a lemaradás jegyeit is magán viselő falvak: Rákócziújfalú, Tiszajenő, Vezseny
7. Önálló településcsoportként megjelenő, laza kötődésű falvak: Kőtelek, Nagykörű, Tizasüly, Csataszög, Hunyadfalva.

A térség településeinek jelentős része későn önállósult, és a térség településeiből egyértelműen kiugróak Szolnok és Martfű városok, míg a többi település fejlettsége, helyzete nem tekinthető homogénnek. Ebből következik Szolnok különleges helyzete, ami rányomja bélyegét az egész kistérségre. Ugyanis mint megyeszékhely a legmagasabb fejlettségi szintet vonzza magához, ezzel háttérbe szorítva a környező települések fejlődési lehetőségeit.

A települések szerkezetének kialakulását alapvetően megszabta a kistérség folyóvíz-parti helyzete. A Tisza menti falvak az árvízmentes területeket foglalták el a természeti környezethez alkalmazkodó szabálytalan, de organikus településszerkezettel. A térség Tisza menti településeinek jellegzetes szerkezeti vonása a kertes települések karaktereit mutatja. A történelmi településmag jellegzetességei az apró telkek és a kanyargós, zezugos utcák. Ebben a belső településmagban csak a lakóházak helyezkedtek el. A gazdasági épületek és a kertek a településmagtól kicsit távolabb, de még a belsőségben épültek fel. A későbbi fejlődés e kerteket megszüntette, és a helyén utcákat nyitott.

A térség településhálózata is számottevő változáson ment át. Az 1950-es évekig Szászberek, Tiszajenő, Rákócziújfalú és Martfű kiválásával az egykori anyatepülések területéből új községek alakultak és ez a folyamat lényegében az 1990-es években Csataszög és Hunyadfalva kiválásával jutott el a mai térszerkezeti állapotig. Az elmúlt 50 évben önállóvá váló települések kapcsolata még mindig nagyon erős az anyaközséggel; ugyanakkor a mérnöki tervezés nyomait viselik magukon; szabályos, sakktabla alaprajzú szerkezetükkel. Kialakulásukban és fejlődésükben meghatározó szerepe volt Szolnok közelségének.

Ezt az alföldi viszonylatban sokszínű térséget a Tisza és a Zagyva találkozásánál fekvő, ezáltal frekvenciált közlekedés földrajzi helyzetben lévő Szolnok szervezi földrajzi térszerkezeti egységgé.

A települések kötődése igen eltérő Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez, Szolnok városához, illetve a kistérséghez. A kapcsolatok többsége nem tekinthető tradicionálisnak, a közigazgatási lánc mentén nem tudott, és nem tud ma sem a kistérség erős humánalapú kapcsolat rendszert kialakítani, a lánc inkább a közigazgatási jog által formált láncszemekből áll.

Általánosan elmondható, hogy a kistérség infrastrukturális mutatók tekintetében igen heterogén. Egyes települések megyei átlagot meghaladó mutatói mellett más települések igen alacsony infrastrukturális kiépítettsége áll. Különösen szomorú, hogy a többségében Tisza melletti települések szennyvízcsatorna hálózatának kiépítettsége még nem megfelelő, s így a települések feltehetően még sokáig potenciális szennyezőforrást jelentenek a Tiszára és környezetére.

A régió földrajzi lehetőségei és az emberi erőforrás koncentráció tradíciója együttesen predestinálja kiemelkedően fontos ágazattá a mezőgazdaságot Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A szeszélyes időjárási körülmények (árvíz, belvíz stb.) jelentős többlet ráfordítás felhasználásra kényszerítette a társaságokat.

A Szolnokon működő, mező- és erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozások száma az országos átlag alatt van, mindössze 3%. A növénytermesztés és az állattenyésztés területén

kevés termelő beruházás valósult meg, e tevékenységek - tükrözve az országos tendenciát - elsősorban egyéni vállalkozások keretén belül folynak. A vállalkozások többsége kisméretű gazdaságot tart fenn.

A térség legjelentősebb szántóföldi növényei: búza, árpa, cukorrépa és kukorica. A megye az országban termelt gabonafélék 6,3%-át adja. Jelentős még a megye agrárkultúrájában a zöldségtermesztés, kisebb súllyal van jelen azonban a gyümölcsstermesztés és a biokertészet.

Jelentős a szarvasmarha- és sertésállomány, előbbi főleg gazdálkodó szervezetek tartják, míg az utóbbit egyéni gazdálkodók.

A kistérség teljes körű bemutatására egy szemináriumi dolgozat keretei nem elegendők, ezért csak rövid áttekintést szándékoztam nyújtani. Ahhoz, hogy komplex képet kaphassunk, át kellene tekinteni a térség lakóinak szocio-demográfiai jellemzőit, gazdasági mutatóit, a munkanélküliség helyzetét, turisztikai lehetőségeit; de mindezekre talán majd más formában sor kerülhet.

Fejlesztési koncepciók – a jelen és a jövő

A kistérség fejlesztési irányvonalainak meghatározása, kidolgozása folyamatosan zajlik. Ennek jegyében több programmunka is elkészült, illetve kidolgozása folyamatban van. Hasonlóan a többi területfejlesztési kistérséghez elkészült az **Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Program**, amely azon túl, hogy képet ad a kistérség helyzetéről, egy stratégiai és operatív tervezést jelenít meg, továbbá az Európai Unió támogatási rendszerekkel való ismerkedést, gyakorlatot is elősegítette. A **Megyei Területfejlesztési Célelőirányzat** alpból megpályázott támogatás révén elkészítették a **Kistérségi Települési Környezetvédelmi Programot**, amelynek a megvalósítása törvényi szabályozáson túl, minden településnek rendkívül fontos érdeke.

A kistérség és a települések erőforrásainak felmérésére, ismertségének növelésére, a külső és a belső környezethez való kapcsolódás javítására, a gazdasági és turisztikai lehetőségek megjelenítésére és kiejánlására tervezték meg a **Kistérségi Marketing Program** pályázatát, amely a 2002-es évben el is készült.

A programozási és tervezési munka következő lépcsői az 1999-es gazdaságfejlesztési program (mely jelentős részben területfejlesztési elemeket is tartalmaz) aktualizálása, humánerőforrás fejlesztési program kidolgozása és az utolsóként említett, de egyik legfontosabb feladat, a fejlesztési programban szereplő projektek megvalósításához pályázatok, források társítása.

A 2003-2004-es évekre előirányzott elképzelések és koncepciók az alábbiak szerint foglalhatók össze:

- Részvétel az Európai Unió előcsatlakozási és a csatlakozás után belépő támogatási rendszerekhez - kiváltképp a **Strukturális Alapokhoz** - való kapcsolódás felkészítésében és munkálataiban, az önkormányzatok és vállalkozások segítése a támogatási alapok felhasználásában.
- A kistérség adottságaihoz igazodó gazdaságfejlesztési projektek támogatása, elsősorban gyümölcsös ültvények telepítése, hűtőház kapacitások létrehozása, az agrárgazdaságból és a fejlett technológiai szektorból érkező befektetők a kistérségbe vonzása, a kistérségi marketing program megvalósítása.

- A megfelelő adottságokkal rendelkező Tisza parti települések vízi és falusi turizmus fejlesztési elképzelések támogatása, kerékpárút hálózat fejlesztése, új EU színvonalú, ugyanakkor a kedvező árfekvéssel a belföldi vendégekre is építő szálláshelyek, kempingek létrehozása.
- A kistérség fejlesztési törekvéseinek további támogatása, elősegítése, részvétel a projektek előkészítésében, kidolgozásában.
- Kistérségi humán-erőforrás fejlesztési program kidolgozása, rugalmas, az igényekhez igazodó szakképzési rendszer bevezetése.
- További együttműködés a megyei, regionális és országos területfejlesztési szervezetekkel, intézményekkel.
- A kistérségi információs bázis további bővítése, rendszerezése és szolgáltatása, Web portál működtetése.
- A kistérségi összetartozás erősítése, megfelelő munkaszervezet működtetése, lehetőség szerinti bővítése.

A fenti programok megvalósításának fő koordinátora a Szolnoki kistérség településeit összefogó területfejlesztési szervezet, az 1998 elején alapított **Szolnok és Térsége Együttműködési Társulás**, melynek székhelye Martfűn van, elnöke Kozma Imre, Martfű város polgármestere. A székhelyen 2001 januárjától kialakításra és működtetésre került a **Kistérségi Fejlesztési Iroda**, amelynek fő feladata a társtelepülések fejlődésének és összefogásának elősegítése, a kistérségi terület- és vidékfejlesztési folyamatok koordinálása, pályázati tanácsadás, adatgyűjtés és szolgáltatás. A társulás együttműködik a **Megyei Területfejlesztési Tanáccsal**, és aktívan részt vesz annak munkájában.

A kezdeti időszakban a tag önkormányzatok a társulás nyújtotta lehetőségekkel ismerkedtek. A menedzseri munkát a martfűi önkormányzat munkatársa látta el.

A feladatok hatékonyabb ellátása megkívánta főállású térségmenedzser alkalmazását, amelyre 2000-től került sor. 2001-től lehetőség nyílt önálló, ügyfelek és partnereink fogadására és tárgyalásra alkalmas, irodatechnikával felszerelt kistérségi iroda kialakítása, amelyhez a helységet a Martfűi Polgármesteri Hivatal bocsátotta rendelkezésre.

A társult önkormányzatok polgármestereivel és munkatársaival a kölcsönös megismerkedés után fokozatosan rendszeres munkakapcsolat alakult ki, igénybe veszik a társulás és a kistérségi iroda nyújtotta szolgáltatásokat.

A társulás tevékenysége, a területfejlesztési munka során számos külső szervezettel munkakapcsolatot alakítottak ki.

- **Jász–Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Tanács és Ügynökség:** az egyik legfontosabb partnerük, amely pályázati programjainak menedzseléséhez szervesen kapcsolódnak.
- **Észak -Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács és Ügynökség:** a 2000-ben felállított regionális hatáskörű szervezet munkájában a kezdetektől fogva részt vesznek, fő feladatuk a **Nemzeti Fejlesztési Tervhez**, valamint az **EU Strukturális Alapjainak** pályázataihoz illeszkedő projektek kidolgozása vagy annak elősegítése.
- **Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium:** a vidék, a vidéken élők fejlődésének elősegítésére a tárca pénzeszközöket és szakmai támogatást nyújt.

- **Megyei Önkormányzati Hivatal Térségfejlesztési Iroda:** a megyei kistérségi fejlesztő szervezeteket összefogó iroda, szakmai támogatásával nagymértékben elősegíti a kistérségi iroda munkáját.
- Vállalkozások, gazdálkodók: a különféle pályázatokkal kapcsolatos információk, segédanyagok átadását szolgáltatásként végzi az iroda, valamint a programok elkészítésében bevonva a fejlesztési tartalom kialakításában részt vesznek

A **Szolnok és Térsége Együttműködési Társulás** egyik fontos feladatának tekintendő, a kistérség fejlesztési irányvonalainak meghatározása és kidolgozása. A kidolgozott programok települési és térségi szinten alapot és támpontot nyújtanak a pályázatok kidolgozására és elősegítik azok befogadását.

Az elkészült kistérségi programokat, az iroda rendszerezésében lévő adatokat megyei és regionális tanulmányok, fejlesztési projektek tervezéséhez, készítéséhez adják át felhasználásra.

Elkészült programok, projektek:

- A Szolnoki kistérség komplex gazdaságfejlesztési koncepciója – 1999. City Menedzser Kft.
- A Szolnoki kistérség komplex gazdaságfejlesztési programja – 1999. City Menedzser Kft.
- Kistérségi agrárstruktúra és vidékfejlesztési stratégiai program Helyzetfeltárás – 1999 Hazai Térségfejlesztő Kft.
- Kistérségi agrárstruktúra és vidékfejlesztési stratégiai program – 2000 Hazai Térségfejlesztő Kft.
- Kistérségi agrárstruktúra és vidékfejlesztési operatív program – 2000 Hazai Térségfejlesztő Rt.
- Szolnoki kistérség települési környezetvédelemi programja - 2001 Hazai Térségfejlesztő Rt.
- Szolnoki kistérség marketing stratégiai és operatív programja - 2002 Hazai Térségfejlesztő Rt.

Készülő programok:

- Szolnoki kistérség informatikai fejlesztési programja - Kistérségi Fejlesztési Iroda

Vidékfejlesztés:

A **Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium** 2001 januárjától a vidékfejlesztési feladatok támogatására szakmai és pénzügyi segítséget nyújt a társulás részére, és megbízta ezen feladatok ellátásával. Egyik fő feladat ezen a téren a **Vidékfejlesztési Célelőirányzat**, valamint a **SAPARD** előcsatlakozási program ismertetése, pályázatának koordinálása, a pályázatok készítésében való aktív részvétel. A benyújtott pályázatok közül a 2000-2002-ig terjedő időszakban 8 lett sikeres, mintegy 100 millió Ft támogatási forráshoz juttatva a pályázókat, ami viszonyítva a többi kistérséghez jó eredménynek tekinthető.

Jövőkép:

Az utóbbi időben az önkormányzati területfejlesztési társulások szerepe felértékelődött, a kistérség, mint területfejlesztési egység pedig teljesen stabilizálódott. A kistérségi társulásoknak olyan szintre kell eljutniuk, hogy megfeleljenek az Európai Unió csatlakozás nyújtotta támogatások megismerésében, eredményes felvételében nekik szánt szerepkörnek. A társulások szakmai és politikai szinten is egyre nagyobb támogatás élveznek, de az eddiginél is eredményesebb működéshez mindenképp szükség van a belső kohézióra, a közös értékek és feladatok felvállalására.